

УДК 371:126

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У БРИТАНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Нос Л.С., Галюка О.С.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті здійснено порівняльний аналіз змісту професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи у Великій Британії та Україні. Розкрито особливості та принципи побудови навчальних планів у британських та українських освітніх закладах, які готують фахівців початкової освіти. Виявлено спільні та відмінні риси компонентів змісту професійної підготовки вчителів обох країн. Зазначено, що вивчення зарубіжного досвіду професійної підготовки педагогів матиме позитивний вплив на вдосконалення української системи навчання майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель початкової школи, навчальний план, навчальна програма, порівняльний аналіз.

Постановка проблеми. Перетворення, що відбуваються в системі освіти України відповідно до національних і цивілізаційних пріоритетів, спричиняють нові підходи до вдосконалення змісту підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Ці підходи пов'язані з різними аспектами модернізації початкової школи: переходом до реалізації Концепції Нової української школи, підтримкою гуманізації освіти, ідей дитиноцентризму у навчанні, запровадженні принципів компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходів у навчанні молодших школярів.

Процес інтеграції української освіти в європейський і світовий освітній простір зумовлює необхідність критичного осмислення й творчого

використання позитивного досвіду зарубіжних країн, зокрема Великої Британії, яка має багату історію, традиції та власні надбання в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Педагогічна освіта у Великій Британії зазнала численних змін та реформувань. Ця країна пережила підйоми і падіння, але на сьогоднішній час по праву займає одне з перших місць у світі за якістю вищої освіти. Саме тому використання досвіду цієї країни сприятиме обґрунтуванню стратегій оновлення системи підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система освіти Великої Британії постійно пере-

бувала у полі зору українських та зарубіжних дослідників. До скарбниці передової педагогічної теорії і практики увійшли філософсько-педагогічні, теоретичні і методичні ідеї, концепції чисельних представників педагогіки Великої Британії, таких як: Т. Аткинсон (*T. Atkinson*), М. Брюс (*M. Bruce*), С. Гейфорд (*S. Gayford*), М. Хоуллі (*M. Howley*), Дж. Сайд (*J. Site*), С. Маклафлін (*S. McLaughlin*), С. Маклар (*S. McClear*), А. Мур (*A. Moore*), У. Тейлор (*W. Taylor*). Різні аспекти проблеми професійної підготовки вчителів у Великій Британії досліджували українські науковці, а саме: Н. Авшенюк, Ю. Кіщенко, А. Парінов, Л. Пуховська, С. Синенко та ін.

Метою статті є порівняльний аналіз особливостей змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії та Україні.

Виклад основного матеріалу. Теоретична і практична підготовка майбутніх учителів початкової школи Великої Британії відповідає базовим принципам побудови змісту вищої педагогічної освіти: універсальності, інтеграційності, фундаментальності, професійності, варіативності, багаторівневості [2, с. 13].

Структура професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи як у Великій Британії, так і в Україні є двоступеневою. Однак, у Великій Британії для вчителів початкової школи є обов'язковим отримання статусу кваліфікованого вчителя (QTS). Молодий педагог має пропрацювати один рік в школі з метою адаптації та підтвердження свого статусу під керівництвом досвідченого вчителя. На нашу думку, такі особливості професійної підготовки вчителя у Великій Британії є вартими уваги, адже позитивний досвід для України в цьому напрямку дозволить «відсіяти» ті педагогічні кадри, які не змогли на достатньому рівні реалізувати себе у практичній діяльності в початковій школі.

Як зазначає Л. Поліщук, «однією із особливостей змісту освіти в британських вищих педагогічних закладах є побудова навчальних планів за спіральним та модульним принципом» [3, с. 41]. Навчальні плани спірального типу спрямовані на поступове оволодіння студентами теоретичних і практичних знань упродовж усього періоду навчання. Навчальні плани за модульним принципом, побудовані з метою забезпечення гнучкості, дозволяють ширше враховувати інтереси і потреби кожного студента, розвивати навички самостійної роботи, вчити їх планувати свою працю. Зазначимо, що модульні курси передбачають індивідуалізацію та диференціацію як за змістом, так і за цілями навчання, саме тому в одній групі можуть бути студенти, які мають різний рівень знань попередньої підготовки, що обумовлює мету побудови модульного курсу з урахуванням різних пізнавальних можливостей.

Модульний курс передбачає два рівні підготовки: звичайний (*ordinary*) та підвищений (*advanced*), він включає широко або вузькоспеціалізовані курси. У Великій Британії та Україні навчальні плани складаються з інваріантної та варіативної частини, які залежать від специфіки напряму спеціалізації. Кожна тема модуля оцінюється, тому забезпечує рівномірну і систематичну роботу упродовж усього курсу.

Для порівняння кредитної структури здобуття освітнього ступеня «бакалавр» та кваліфікації вчителя початкових класів у Великій Британії (сертифікат PGCE) та Україні ми використали навчальний план на здобуття ступеня «бакалавр» факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка (спеціальність «Початкова освіта») та навчальний план факультету освіти Кембриджського університету на здобуття PGCE primary (University of Cambridge. PGCE primary 2016/2017).

В результаті порівняльного аналізу було з'ясовано, що в обох країнах використовується система накопичення студентами кредитних балів (залікових одиниць). Кредит вимірює робоче навантаження студента для успішного опанування навчальної програми або кваліфікації. Бачимо розбіжності стосовно цього: в британських навчальних закладах один кредит дорівнює 10 годинам навчання, в українських – 30. Наприклад, в британському навчальному закладі курс, що складається з 60 кредитів, відповідає 600 годинам навчального навантаження. В Кембриджському університеті, як і в інших вищих навчальних закладах Великої Британії, ступінь бакалавра зобов'язує студента набрати мінімум 360 залікових одиниць протягом навчання. За цих умов можна здобути цей освітній ступінь за 3 роки, а сертифікат PGCE – за 1 рік. Бакалаврські програми Львівського національного університету імені Івана Франка передбачають навчальне навантаження у вигляді 240 кредитів. Якщо після успішного завершення семестру український студент має здобути 30 кредитів (900 год), то британський – 45 кредитів (450 год) [5].

Таким чином, дослідження показало, що навчальне навантаження українських студентів педагогічних навчальних закладів удвічі більше, ніж у британських. Не зважаючи на це, практична підготовка вчителя початкової школи в Україні займає лише 12% від навчального часу, в той час як британська система практики отримання статусу кваліфікаційного вчителя передбачає 25%.

Аналіз навчальних планів та програм виявив, що спільною рисою змісту професійної підготовки вчителів початкової школи обох країн є ідентичність компонентів: спеціально-предметна, психолого-педагогічна підготовка та педагогічна практика.

Спеціально-предметна підготовка вчителів початкової школи у Великій Британії, зокрема в Кембриджському університеті, включає вивчення основних предметів (*core subjects*) Національного навчального плану: англійську мову, математику та природознавство. Паралельно із вивченням базових предметів студентам викладають курс методики навчання цих дисциплін. На такий курс факультет освіти в Кембриджі виділив 25% навчального часу (90 кредитів). Він спрямований на формування навичок та умінь з фахових дисциплін та розуміння їх місця у навчальному плані. Нами з'ясовано, що головною метою циклу основного предмету є формування у майбутніх учителів зразкового прикладу педагогічної майстерності, розвиток індивідуальних та емоційних якостей, мистецтва спілкування, знання мови і літератури, розвиток математичних здібностей, тобто тих якостей, які разом складають основу їх професійного й особистісного розвитку [4, с. 47].

Необхідно зазначити, що в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії значна увага приділяється рівню грамотності студента. Велика Британія була однією з перших країн, у якій відбулося реформування початкової школи NNS (*National Numeracy Strategy*) та NLS (*National Literacy Strategy*), саме тому уряд вважає, що вчителі початкової школи є носіями функціональної грамотності й закладає основи грамотного суспільства. Для отримання статусу кваліфікованого вчителя початкової школи кожен випускник повинен скласти спеціальні тести на грамотність.

Такий підхід для підвищення рівня грамотності у Великій Британії можна порівняти із стратегією мовної освіти в Україні, про яку йдеться в Національній доктрині розвитку освіти [1, с. 2-4]. У документі наголошується на обов'язковому володінні громадянами України державною мовою і особлива увага приділяється розвитку мовної грамотності студентів вищих педагогічних закладів.

Другою складовою навчального плану факультету освіти (Кембридж) є програмний курс, орієнтований на навчальний план школи, до складу якого входять загальноосвітні шкільні дисципліни, наявні у плані підготовки учнів початкової школи, зокрема курси обчислень та ІКТ, драматичні, художні курси, «Дизайн та технології», географію, історію, музику, фізичне виховання та релігійну освіту. Студенти факультету педагогічної освіти (Львів) вивчають ідентичні предмети зі зміненою специфікою дидактичних підходів відповідно до стандартів початкової освіти.

До циклу психолого-педагогічної підготовки входять дисципліни спрямовані на формування професійних умінь і особистісних якостей вчителя початкової школи, оволодіння найважливішими видами професійної діяльності. На таку підготовку відводиться стільки ж часу, скільки і на вивчення спеціально-предметних курсів. У рамках цього циклу студенти вивчають елементи теорії освіти, соціологію, філософію, психологію, методики навчання предметів початкової школи, дитячу гігієну.

Досить цікавими є курси бакалаврської програми зі спеціалізацією «Освіта, психологія та навчання» Кембриджського університету. Навчальна, психологічна і методична програма цього напрямку націлена на освіту, розвиток людини та навчання впродовж усього життя в різних соціальних та культурних умовах. Студенти спеціалізації «Освіта, психологія та навчання» навчаються використовувати психологічну теорію та методи дослідження, вивчають інтелектуальний, соціальний та емоційний розвиток людей від народження до дорослого життя.

Курс включає в себе перспективи біологічної, когнітивної, соціальної, онтогенезисної та культурної психології. Знання та розуміння збагачуються можливостями проведення досліджень у галузі психології та освіти, під керівництвом активних дослідників у цій галузі.

Для тих, хто любить драму бакалаврська програма зі спеціалізацією «Освіта, англійська мова, драма та мистецтво» уможливорює таке вивчення як частини курсу. Тісне поєднання теоретичного циклу з педагогічною практикою дає можливість майбутньому вчителю розвива-

ти професійні навички та вміння з методик навчання у початковій школі.

Студенти Кембриджського університету (спеціалізація «Освіта, політика та міжнародний розвиток») розглядають історичні та сучасні дискусії щодо ролі освіти в економічних та соціальних змінах [5].

Як бачимо, курси, які вивчають студенти бакалаврських програм Кембриджського університету спеціалізацій різняться великою кількістю варіативних компонентів, дозволяють студентам творчо підходити до вирішення навчальних завдань і обирати те поле проблем, яким найбільше зацікавлені.

Порівнюючи підходи до вивчення навчальних дисциплін на факультетах педагогічної освіти Львівського та Кембриджського університетів, можна акцентувати увагу на способах систематизації інформаційного забезпечення. Якщо в Україні практикують більш ґрунтовний та послідовний підхід до побудови навчальних курсів, то у Великій Британії використовують інтегровані курси, які включають елементи кількох дисциплін. Проте, не можна цілком заперечити відсутність інтегрованості в українських педагогічних навчальних закладах. До прикладу, магістерська програма факультету педагогічної освіти Львівського національного університету передбачає вивчення дисципліни «Теоретичні основи викладання педагогіки та методик початкової школи». Це дає можливість інтегрувати навчально-методичний матеріал із зазначених предметів.

Третім компонентом професійної підготовки вчителів початкової школи є педагогічна практика. У Кембриджському університеті тривалість практики складає 24 тижні (25% від загального навчального часу) [3, с. 92]. В британській системі підготовки вчителів початкової школи існує дві форми педагогічної практики: традиційна (довгострокова з відривом від занять в коледжі) і серійна (короткострокова без відриву від занять, може тривати півдня, день, тиждень). Педагогічна практика передбачає: відвідування різних шкіл з метою вивчення особливостей навчально-виховного процесу, перегляд і аналіз показових уроків, мікровикладання, самостійне проведення навчальних занять. Під час педагогічної практики основна увага студентів спрямована на оволодіння методами планування, організації та управління педагогічним процесом, а також на самореалізацію. Педагогічна практика забезпечує освоєння студентами передового педагогічного досвіду [3, с. 94].

Порівнюючи з процесом практики в Україні, можна стверджувати, що суттєвих відмінностей немає. Проте деякі моменти все таки показують різницю, зокрема той факт, що студенти українських навчальних закладів не відвідують різні типи шкіл під час проходження практики, а лише спостерігають за навчально-виховним процесом у базовій школі, в закріпленому за ними класі.

На підставі аналізу навчальних планів і програм із підготовки вчителів Кембриджського університетів встановлено, що зміст навчання проектується на основі принципів гуманізації, диференціації і персоніфікації навчання, поступовим нарощуванням знань із теоретичних дисциплін. Можемо визначити як спільне для Великої Британії та України прагнення до ефективності навчання, пошук інноваційних методів

навчання, напрям гуманізації змісту навчання, поступове нарощування знань із теоретичних дисциплін. До відмінного можемо віднести такі показники як тьюторська технологія, інститут менторства, тенденція до скорочення лекційного часу (аудиторне навантаження складає 20-25% від обсягу навчального часу), відсутність регламентації викладання змісту і тематичного плану дисциплін, включення у програму обов'язкових специфічних дисциплін, добре розвинене дистанційне навчання, акцент на самостійну роботу (60% від обсягу навчального часу).

Висновки і пропозиції. Отже, навчальні плани вищих педагогічних навчальних закладів як Великої Британії, так і України, зокрема університетів в Кембриджі та Львові, відображають

вимоги суспільства до змісту ефективної педагогічної праці, професійного фахівця, який би оволодів високим рівнем практичної діяльності.

Таким чином, вивчення британського досвіду професійної підготовки педагогів дозволило виокремити позитивні особливості, ключові ідеї яких можна творчо використати у процесі оновлення української системи неперервної педагогічної освіти: різноманітність організаційних форм і методів професійної підготовки; розроблення індивідуальних траєкторій професійної підготовки; збільшення годин на педагогічну практику; науково-методичний супровід випускників педагогічного вищого навчального закладу сприятиме наданню професійної допомоги молодим фахівцям у вирішенні різноманітних педагогічних проблем.

Список літератури:

1. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2012. – № 26. – 26 с.
2. Носовець Н. Професійна підготовка майбутніх учителів у країнах західної Європи / Н. Носовець // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 130. – С. 68-72.
3. Поліщук Л. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в Англії в умовах євроінтеграції: навчально-методичний посібник / Л. Поліщук. – Житомир: ЖДУ, 2010. – 121 с.
4. Peters O. Learning and teaching in distance education: analysis and interpretations from an international perspective / O. Peters. – Kogan page Limited, London, 2001. – 120 p.
5. Pedagogy B.A. [Electronic resource] / University of Cambridge. – Access mode: <http://www.educ.cam.ac.uk/courses/pgce/primary/>.

Нос Л.С., Галюка О.С.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

СОДЕРЖАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В БРИТАНСКИХ И УКРАИНСКИХ УЧРЕЖДЕНИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье осуществлен сравнительный анализ содержания профессиональной подготовки будущего учителя начальной школы в Великобритании и Украине. Раскрыты особенности и принципы построения учебных планов британских и украинских учебных заведений, которые готовят специалистов начального образования. Выявлены общие и отличительные черты компонентов содержания профессиональной подготовки учителей обеих стран. Отмечено, что изучение зарубежного опыта профессиональной подготовки педагогов окажет положительное влияние на совершенствование украинской системы обучения будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учитель начальной школы, учебный план, учебная программа, сравнительный анализ.

Nos L.S., Halyuka O.S.

Ivan Franko National University of Lviv

THE CONTENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL IN BRITISH AND UKRAINIAN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Summary

The article provides a comparative analysis of the content of the future teacher of primary school in the UK and Ukraine. The peculiarities and principles of curriculum development of British and Ukrainian educational institutions that prepare primary education specialists are revealed. The common and distinctive features of the components of the content of teacher training of both countries are revealed. It is noted that the study of foreign experience of teacher training will have a positive impact on the improvement of the Ukrainian system of training future teachers of primary school.

Keywords: professional training, teacher of primary school, curriculum, programs, comparative analysis.